

elkkwartaal

uitgegeven door de Evangelisch-Lutherse synode | jaargang 22, nr. 1 | maart 2022

Nederlands Luthers Genootschap: de 'Zending' ná 1940
Judas: verdoemd of begenadigd?
Synodeleden aan het woord

Om te beginnen...

De Lutherse Wereldfederatie (LWF) ontstond uit een samenwerkingsverband van lutherse kerken in Noord-Amerika met die van Europa (sinds 1947). Bij de hieruit voortgekomen federatie tussen 'altaar en preekstoel' sloten lutherse kerken uit de hele wereld zich aan. Wat wij, als Nederlandse lutheranen of Protestantse Kerk, hieraan hebben - juist nu, in het kader van de brede dialoog - leest u op pag. 14.

Verbijsterd kijken we naar het oorlogsgeweld in Oekraïne. Kerken in het hele land kwamen in actie door klokken te luiden, geld in te zamelen en te bidden voor Oekraïne. Maar wat heeft de immense vluchtelingenstroom aan 'de kerk'? Honderdduizenden Oekraïners zoeken een veilig heenkomen en zijn op weg naar de grenzen met Hongarije, Roemenië, Moldavië en Polen. Daan Verbaan, relatiebeheerder Oost-Europa bij Kerk in Actie: "De stroom vluchtelingen gaat van oost naar west. Onderweg bieden kerken in het hele land hulp door plekken in te richten voor onderdak,

voedsel en kleding. Kerk in Actie helpt hen daarbij en biedt ook hulp aan vluchtelingen bij de grenzen van Oekraïne." De Protestantse Kerk vraagt kerkelijke gemeenten om in overleg met hun burgerlijke gemeenten Oekraïense vluchtelingen in Nederland te ondersteunen en te collecteren voor de getroffen. Het geld wordt besteed via partnerorganisaties van Kerk in Actie.

En in de nieuwe uitnodiging voor de Kerkenradendag van 9 april a.s. beklemtonen Andreas Wöhle en Maarten van der Wouden opnieuw het belang van deze dag voor ons allemaal. Voor gezamenlijkheid in het behoud en de voortgang van onze lutherse kerk. En de moed om te blijven geloven, ook in waarop wij durven te vertrouwen.

Namens de redactie gezegend Pasen.

Alma Evenhuis

Inhoud

Meditatie: Pasen: hebben of zijn? —————	3	Ondertussen bij de LWF —————	15
Onze nieuwe synode: met wie hebben wij de eer? ———	4	Een mozaïek voor Kameroen —————	17
Woord&tsacrament —————	6	Lutheran Summerschool 2022 —————	17
Luthers erfgoed —————	8	Cantor-organist Dick Troost met pensioen ———	18
Verbonden door het jaarthema —————	9	Gonny van der Maten nieuwe cantor-organist ———	19
Woord&tvisie —————	10	kriskraskort —————	20
Bianca Groen Gallant lid van het moderamen ———	11	Wartaal —————	22
NLG: ná 1940 —————	12	Uit de synode —————	23
De Lutherse Wereld Federatie —————	14		

Colofon

Elkkwartaal verschijnt vier keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan degenen die ingeschreven staan in het register van Evangelisch-Lutherse leden in de Protestantse Kerk in Nederland.

Overname van artikelen en foto's is toegestaan na overleg met de redactie en met vermelding van de uitgave van Elkkwartaal en vermelding van auteur en/of fotograaf.

Redactie

Alma Evenhuis (hoofdredacteur),
Ingeborg Kriegsman (beeld & techniek),
vacant (voorzitter),
Femke Akerboom-Beekman,
Leonie Crom-Wagenaar,
Joren Reichel

Redactieadres:

Redactie Elkkwartaal
Vijfmolens 2
4247 EA Kedichem
redactie.elkkwartaal@gmail.com

Kopij volgend nummer

Inleveren voor 30 april 2022
bij redactie.elkkwartaal@gmail.com

Giften

U kunt Elkkwartaal financieel steunen via NL36INGB0002203600 t.n.v. PKN inzake Elkkwartaal o.v.v. gift Elkkwartaal. De Protestantse Kerk heeft een ANBI-status.

Adreswijzigingen of klachten over bezorging

Als u lid bent van een evangelisch-lutherse gemeente: bij uw kerkenraad. Als u alleen bent ingeschreven in het landelijke lutherse ledenbestand óf wanneer u geen lutheraan bent via de abonneementenadministratie.

Abonneementenadministratie

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk in Nederland, Postbus 8504, 3503 RM Utrecht, e-mail: abonneementen@protestantsekerk.nl, telefoon (030) 880 18 80.

Productie

Afdeling Communicatie en Fondsenwerving
Protestantse Kerk in Nederland.
ISSN 1569-6316

Website

Dit nummer en vorige nummers zijn te raadplegen op protestantsekerk.nl/elkkwartaal.

Grafische verzorging

Ladenius Communicatie (vormgeving),
De Groot Drukkerij (drukwerk).

Bij de voorpagina

Ukraine Prayer (foto: Sunguk Kim)

Meditatie

Pasen: hebben of zijn?

TEKST: HANS BAS VAL

Al 2000 jaar, ieder jaar opnieuw, mogen we op weg gaan naar Pasen. De afgelopen jaren wat wankel: streamingdiensten, gesloten of met een beperkt aantal kerkgangers, niet zingen. Maar met volop gelegenheid om te vasten; al hebben velen van ons door de coronamaatregelen en het afstand houden het gevoel dat we op een andere manier al genoeg gevestigd hebben.

Toch gaat Jezus ons ook dit jaar weer voor: op Zijn ezel trekt Hij over de palmtakken Jeruzalem binnen, slaat kooplieden en geldwisselaars van het tempelplein, schenkt op Witte Donderdag Zijn discipelen en ons zijn leefregels en Avondmaal, laat zich op Gethsemane, door iedereen verlaten, dwars door Zijn twijfels heen, toch gevangen nemen, en laat zich door het gerecht en de wereldlijke overheid veroordelen tot het kruis.

Maria van Magdala en Maria, Zijn moeder, gaan naar het graf om Hem te balsemen. In de grafspelonk zien ze rechts een in het wit geklede jongeman, in het Grieks staat 'neaniskos', welk woord alleen nog voorkomt als de jongeman die in de hof van Gethsemane nog net naakt weet te vluchten door zijn kleed achter te laten in de handen van de Romeinen.

“Wees niet bang, U zoekt Jezus? Hij is opgewekt uit de dood, kijk dat is de plaats waar Hij was neergelegd. Hij gaat jullie voor naar Galilea, daar zullen jullie Hem zien zoals Hij jullie heeft gezegd.”

Opmerkelijk eindigt dan het evangelie van Marcus met: de vrouwen(!) gaan uit het graf, vluchten weg, siddering heeft hen bevangen, ze zeggen niemand iets, want ze vreestden.

Daar moeten we het volgens Marcus mee doen: met de boodschap van de 'neaniskos' en de woorden van Jezus zelf.

Maar weten we nog wel waar het met Pasen om gaat? Vroeger zongen we op straat uit volle borst paasliederen, zijn paashazen of paasbrunches nu belangrijker geworden? The Passion of de Matthäus Passion zijn de afgelopen jaren uitgegroeid tot hét culturele evenement van het jaar. Ondanks de secularisatie blijft er behoefte aan een soort religieus gevoel.

Nee, Jezus laat ons zelf aan het werk gaan. De afgelopen decennia van vrede en welvaart hebben ons de essentie

van het leven en het christen-zijn doen vergeten. Heb uw naaste lief als uzelf, heb uw vijanden lief, keer die tafels van de kooplieden en handelaren om, de Bergrede, gelijkenissen als 'de rijke die door het oog van een naald moet kruipen', enzovoort.

In nog geen halve eeuw hebben wij ons op een onwaarschijnlijke manier verrijkt, de aarde, hemel en zeeën vervuild, de inkomens- en vooral vermogensongelijkheid tot extreme hoogte laten toenemen. De ontwikkelingshulp is vrijwel afgeschaft, Nederland heeft zich gespecialiseerd in belastingontwijking, waar we een veelvoud aan verdienen, vergelijkbaar met de koloniale tijd en de VOC.

Corona heeft ons niet tot bezinning gebracht. Het rijke Westen zorgt ook qua vaccins vooral voor zichzelf en laat de rest van de wereld aan zijn lot over, op wat kruimels na dankzij de inspanningen van de LWF (!) en de WHO.

Normaliter worden de vermogensverhoudingen na een crisis gelijkgetrokken, leveren de rijken meer in dan de armen. Na de crisis in 2008 en zelfs nu in de coronacrisis worden de rijken nog rijker en de armen nog armer. In plaats van een jubeljaar hebben we nu een jubelton.

Luther, min of meer de vader van het Rijnlands model, zou allang een nieuwe versie het licht hebben doen zien van zijn 'Von Kaufshandlung und Wucher'.

Het komt samen in een gedicht van Ed Hoornik: 'Hebben en zijn'

Hebben is niets. Is oorlog. Is niet leven. Is van de wereld en haar goden zijn.

Zijn is, boven de dingen uitgeheven, vervuld worden van goddelijke pijn.

Laten we achter de beide Maria's aangaan. Bekomen van hun angst volgen zij de boodschap van de 'neaniskos', gaan naar Galilea en geven daar het startschot voor de realisering van Jezus' boodschap, de basis voor dat grote avontuur van de gemeente van Christus op aarde.

Nu zijn wij aan de beurt en dat betekent afstand nemen van 'hebben' maar willen 'zijn'!

Onze nieuwe synode: met wie hebben wij de eer?

Na de verkiezingen in 2021 ging de nieuwe synode van start voor een periode van vier jaar (2021-2025), met deels bekende en deels nieuwe gezichten. In deze kennismakingsserie komen de leden aan het woord: wie zijn zij, wat motiveert hen en hoe zien zij hun taak in de synode en in de context van de toekomst van de lutherse kerk? In deze aflevering spreken wij met Detlef Bohlken en Joren Reichel.

TEKST: LEONIE CROM-WAGENAAR

Detlef Bohlken

Zelf had hij niet naar de pen gegrepen om zich opnieuw beschikbaar te stellen voor de synode, maar de vraag van Andreas Wöhle om mee te doen heeft hem op andere gedachten gebracht.

“De vorige synode periode was ingewikkeld”, zegt dominee Bohlken als wij samen terugdenken aan die tijd waarin wij allebei in de synodale commissie zaten. “Er is veel veranderd, en dat biedt vertrouwen in de energie van ons als groep. De lutherse synode heeft inmiddels een meer vanzelfsprekende plek in de generale synode gekregen. Ik ben ook nu gemotiveerd om synodelid te zijn. Maar het is een ander enthousiasme, dat voortkomt uit loyaliteit en de wens om mijn ervaring te kunnen inzetten voor het lutherse.”

Lutherse rol in Protestantse Kerk is maatwerk

Synodewerk kost veel tijd, en ieder lid wil graag vanuit zijn eigen rol een bijdrage leveren die betekenisvol is. Het is belangrijk om er als synode voor te waken niet verscheurd te raken in deelbelangen. “We hebben iets te doen in het verkleinen van de afstand van gemeenten tot de synode”, vindt Bohlken. “We maken onszelf anders bestuurlijk te belangrijk. Over het algemeen richt men zich niet zo snel tot de synode; meestal is er dan iets aan de hand. Het is voor mij een drive om vanuit mijn rol en functie in de synode te kijken wat gemeenten echt nodig hebben. En welke rol wij als lutherse gemeenten in de Protestantse Kerk hebben. Dat is altijd maatwerk.”

Veel vraagstukken gaan momenteel over hoe je het als gemeente volhoudt in een kleiner wordende kerkelijke wereld. Hoe je de lutherse identiteit, die voor veel gemeenten een belangrijke waarde is, toch behoudt. Dat zit in meer dan de ontmoeting en het koffiedrinken alleen. “Het samen vieren maakt je identiteit uit”, aldus Bohlken, “niet het koffiedrinken. Er is ook geen verschil tussen luthers of hervormd koffiedrinken. Je bent niet voor jezelf bij elkaar gekomen, maar in de gemeenschap van en met God. Wanneer je identiteit niet koppelt aan een viering of aan een religieuze beleving, wordt hij inwisselbaar. Dat je na een dienst samen koffiedrinkt bevestigt de gemeenschap

Detlef Bohlken

met elkaar”, zo vervolgt hij. “Maar ook zonder gemeenschap kun je luthers zijn.”

Aansluiten bij huidige context

Bohlken hoopt dat hij vanuit zijn positie een rol kan spelen in het tegengaan van de versplintering in de Nederlandse lutherse wereld. Vroeger leek er veel meer vanzelfsprekendheid te bestaan omtrent wat het betekent luthers te zijn. Nu maken verschillende gemeenten eigen keuzes, soms door juist luthers te blijven, soms door fusies aan te gaan of een andere samenwerking te zoeken. Dan wordt het lastiger om een gezamenlijke visie op het lutherse gedachtegoed verder te ontwikkelen en met elkaar te delen. “Waarbij het niet eens altijd eenvoudig is precies te beschrijven wat nu luthers is. Het gaat vaak ook om sfeer, gevoel en beleving. Als je met steeds minder mensen in de kerk samenkomt, dan doet dat ook wat met die beleving. Je kunt dan vasthouden aan traditie of identiteit, maar dat moet je niet als doel op zich blijven zien. Je kunt geen museum in stand houden. We zouden ons moeten afvragen wat Luther zelf in deze situatie had gedaan: vasthouden aan het oude, of kijken welke waarden je meeneemt in een nieuwe context in een veranderende maatschappij, met nieuwe vragen en uitdagingen. We moeten nu meer aansluiten bij de vragen van de mensen, van de huidige leefomstandigheden en van de wereld.”

Niet alleen voor onszelf

“Het traditionele wat meer loslaten hoeft niet erg te zijn: we hebben wat te zeggen, zeker wereldwijd. We zijn er niet voornamelijk voor onszelf, maar voor onze gemeenschap van God in de wereld. En we moeten ons realiseren dat de kerk als instituut wellicht niet toekomstbestendig is.

Er zullen misschien wel andere gemeenschappen ontstaan.” Detlef Bohlken ziet het zeker zitten met deze synode. “Er is een prettige, goede sfeer. We zullen de komende tijd nog wat meer tijd moeten nemen om elkaar binnen de groep te vinden. Nu is iedereen hard aan het werk met zijn of haar eigen aandachtspunten. Maar dat komt wel!”, zo besluit hij.

Joren Reichel

“Eigenlijk ben ik er een beetje ingerold”, verklaart Joren op de vraag waarom hij lid van de synode is geworden. “Het kwam als een beschikbare optie toen ik via *elkkwartaal* connecties maakte. En toen ik bedacht hoe ik vanuit mijn achtergrond en de studie theologie meer in de praktijk aan de slag wil gaan. Ik ben veel voor het lutherse onderweg in het land, ik leer veel mensen kennen en vind het fijn een netwerk te ontwikkelen. Dit is ook kerk voor mij: mensen leren kennen. In de lutherse betrokkenheid komt alles bij elkaar.”

Joren Reichel

We kunnen niet zonder de lokale gemeenten

Reichel geeft aan er veel zin in te hebben. Hij ziet dat de klassieke kerkstructuren niet meer vanzelfsprekend werken en dat je nieuwe vormen moet vinden om elkaar te bereiken. “In ieder geval moeten we het contact onderling verbeteren en opnieuw vaststellen. Als synode kunnen we niets zonder de lokale gemeenten (en vice versa). Je hebt elkaar nodig, vooral ook elkaars expertise. Het is jammer als iedere gemeente het wiel opnieuw moet uitvinden, terwijl er zo veel onderwerpen zijn waar we allemaal mee te maken hebben: teruglopende financiële middelen, teruglopend ledental, onderhoud van oude gebouwen of gebrek aan menskracht. Er is nu ook steeds meer waardering voor de ondersteuning van de dienstenorganisatie”, zo ziet hij.

Meerwaarde als lutherse kerk en gemeenschap

Blij is Reichel met de aanpak die de synode kiest: “We zetten ideeën en visie op papier als *praatstuk*, niet als vaststaand beleid. We willen de dialoog aangaan, van de lokale gemeenten horen wat hun ideeën zijn, wat werkbaar is en hoe de toekomst gezien wordt. In eerste instantie is daarvoor goede communicatie nodig.”

Op dat vlak werkt hij onder meer aan het verbeteren van de landelijke ELS-nieuwsbrief, om de contacten in luthers Nederland warm te houden. “Nu we hopelijk toch langzaam aan in de post-coronafase belanden, moeten we zien welk effect dat heeft gehad op het kerkelijk leven. We moeten vooral uitgaan van een basisvertrouwen en ons voor ogen houden dat we meerwaarde hebben voor de samenleving als lutherse kerk. Alleen samen kunnen we dat.”

Niet te zwaar maken

Hij zal vanuit zijn rol in de synode vooral het aspect communicatie op zich nemen en is daarin ook een schakel tussen de lutherse synode en de dienstenorganisatie. Reichel vindt het belangrijk om laagdrempelig te zijn. “Vanuit de synode kijk je misschien vaak naar dingen als organisatie-structuren, maar we zijn vooral ook van de inhoud. Juist nu, in deze tijd, waarin de moedeloosheid toeneemt en je elkaar te weinig ziet, moeten pastoraat en diaconaat goed vastgehouden worden. Dat is de meerwaarde die wij voor elkaar kunnen hebben.”

Om het werkbaar te maken heb je geen rigide beleidsplan nodig maar een gezamenlijke visie, vindt Reichel. Het hoeft allemaal niet zo zwaar te zijn, maar wel doelmatig. Hij is zelf niet alleen theoretisch maar ook pragmatisch van aard. “Ik ben 24 en ik pak het gewoon op. Laten we het niet te zwaar maken en aan de slag gaan. Het is een kwestie van prioriteiten stellen. Wanneer we voorbij alle formele structuren denken en mensen betrekken bij wat we doen, komen we samen heel ver.”

Luthers wereldwijd en ook oecumenisch

Ook met betrekking tot de internationale inbedding kan nog wat meer gedaan worden. “Die is belangrijker dan we misschien op voorhand denken. Toen ik aansloot bij de Klimaatconferentie in Glasgow waren we met veel lutheranen uit de hele wereld, en dan voel je pas echt hoe groot en herkenbaar wij als wereldwijde lutherse familie zijn. Dat was prachtig!”

Hij is tevens een voorstander van oecumene. “Niet dat we onze identiteit overboord moeten gooien, maar juist dat we iets waardevols toevoegen aan het geheel. Rond de Protestantse Kerk missen we dat nog, dat is iets voor de lutheranen om toe te voegen, mede vanuit hun wereldperspectief.”

Judas

“Ik ben Juda. Zo heet je als je Joods bent. Maar de meesten kennen me als Judas. Geboren in het zuiden van Kanaän. Toen ik Jezus ontmoette, was ik meteen geraakt door de genezende kracht van Zijn woorden. En van Zijn handelen, waardoor mensen er letterlijk naar lijf en leden weer bovenop kwamen. En ik mocht met Hem mee, Zijn boodschap van helende liefde verkondigend.

TEKST: WIM VAN BEEK - BEELD: BASILIEK SAINTE MARIE-MADELEINE VÉZELAY

Tot we naar Jeruzalem gingen. Paasfeest vieren met elkaar, naar de tempel gaan. Alleen vond ik het nogal hachelijk. Veel Romeinse bezetting. Jezus ging in vrede met iedereen om, maar je wist nooit of je veilig was. Ik ben zó dom geweest. Ik had bedacht dat we ons in Jeruzalem het beste onder de hoede van de schriftgeleerden konden bewegen. En dat ben ik ze gaan vragen. O ja, hadden ze gezegd, dat willen wij wel, hem onder onze hoede nemen. Als je hem wilt overdragen aan ons. Niks geen veilige hoede. Verhoren, marteling, terdoodveroordeling, kruisiging, dood. En dat had ik in gang gezet. Mijn God, wat heb ik gedaan. Mijn God, zo kan ik, wil ik niet verder leven ...”

Verraad ... traditie?

Jezus wordt overgeleverd, uitgeleverd, verraden. Dat woord wordt meestal vertaald als traditie, overlevering. Wat wij geleerd hebben wordt doorgegeven aan anderen. Heeft Judas verraad gepleegd? Boze opzet, omdat hij ...? Maar Jezus reikt hem aan tafel het brood. Is dat plotseling duivels geworden? Ja, zo vertelt Johannes het. En de voetwassing door Jezus lijkt Judas ook niet van dat kwaad te kunnen bevrijden. Maar als er daar in Jeruzalem niks met Jezus was gebeurd, als Judas niets gedaan had? Ik denk weleens: dan hadden we niet gezongen over het Lam dat voor onze zonden gestorven is. Als geen soldaat Jezus had opgepakt en voor Pilatus gesleept. Als Jezus de tempel tot het waarachtige bedehuis had gemaakt, zoals die bedoeld was. Als Jezus nog jaren was rondgetrokken, genezend en predikend tot het soms zo hardnekkige volk dat steeds weer terugviel in z'n oude fouten. Had iemand dan nog van opstanding gesproken?

Verdoemde Judas

In de christelijke traditie wordt in de Jood Judas al vrij snel al het duivelse kwaad samengebracht. Judas wordt een van de zeer weinigen voor wie geen genade meer zal gelden. Nooit meer. Eeuwig branden in de hel. En gaandeweg zullen alle daden die tot de kruisiging en de dood van Jezus leiden aan het Joodse volk worden toegerekend. Hadden ze niet geroepen dat het bloed van Jezus dan maar over hen en hun kinderen moest komen? De schuld van het sterven van Christus is door de eeuwen heen dodelijk op de Joden gewroken. Ja, ook door de kerk. Want Jezus en de apostelen waren niet meer joods, maar nu christelijk. Da's heel anders. Als die gruwel van de eigen gewelddadige christelijke superioriteit tot me doordringt, word ik soms liever atheïst dan dat ik me nog christen noem.

Als beeld van de zondaar?

De vloek over Judas en de Joden wordt Godzijdank niet door iedereen gedeeld. De dichter Revius zei al in 1630: *T'en zijn de Joden niet, Heer Jesu, die u kruisten*, en verderop in zijn gedicht: *Ik ben 't, o Heer, ik ben 't die u dit heb gedaan ...* Maar of die zondige mens zich net zo wanhopig gaat voelen als Judas, voor wie jaren optrekken met Jezus in één klap door zijn zorg en met de dood wordt afgebroken?

Kan ik eigenlijk wel iets met die rol van Judas? Hij lijkt door de duivel uitgekozen om het kwaad gestalte te geven. En God staat dat toe. Waarom alles samengebald in deze Judas, zonder wie Christus Zijn lijdensweg niet gegaan was? Judas als beeld van de zondaar? Had hij zijn schuld niet bij Jezus kunnen neerleggen, en erop vertrouwen dat Christus, het lam Gods, ook zijn zonden draagt? Zoals bij Petrus. Voor alle mensen.

Fen mens als wij

De dichter Geerten Gossaert maakte het gedicht *De spade*. Het is de opgestane Heer, op weg naar Emmaüs, die langs het bos komt waar Judas zich heeft verhangen. De liefde en aandacht die Jezus hem schenkt leidt niet tot ook zijn opstanding, maar getuigt wel van het waarachtig mens-zijn van Judas. Hij wordt met alle liefde door Jezus in de aarde gelegd, de ogen toegesloten. Wie daar ligt was een mens als wij, zegt Jezus. Ontroerende vrede daalt neer, ook voor Judas.

Vérreikende genade

En ik werd getroffen door een nog sterker beeld. Het is in Vézelay (Fr.) in de basiliek Sainte Marie-Madeleine. Bovenaan een zuil, op het kapiteel, is een afbeelding aangebracht van Judas. Het heeft twee scènes. De ene is, hangend aan een boom, de gestorven Judas. Daarnaast het beeld van een herder, echter niet met een lam op zijn schouders, maar met Judas! Het kan niet anders: dit is de Goede Herder. Het is uniek en ongekend om iemand zo begenadigd te zien worden. Niet de eeuwige verdoemenis die de kerk voor deze mens heeft bedacht, maar Gods genade die zoveel verder reikt dan zelfs kerkmensen konden bedenken. Christus daalt diep af, nog dieper dan een mens gezonken kan zijn, zelfs door eigen schuld. En zo kan Christus de mens optillen en aan het licht brengen. Ja, hier wordt tegen alle menselijke scepsis en wanhoop in getoond dat Gods genade altijd groter is dan de zonden van de mens. Waar wij zeggen: verloren, zegt Hij: gevonden. Waar wij zeggen: verdoemd, zegt Hij: gered. Waar wij nee zeggen, zegt Hij toch ja!

Nee, Judas is geen hopeloos geval. Een mens is dat nooit. Zo ontroerend mooi dat mij de tranen in de ogen springen, vol geraakt door Gods grote genade. Ik mag opstaan, word aan het licht gebracht. Ik mag leven.

De spade

*Voordat Hij naar Emmaus ging,
Betrad Hij 't bosch, waar Judas hing.
Verward in 't doornige struweel,
Het wurgend touw om purp'ren keel.
Hij zag die wijd-gesperde oogen,
Die smeekten om Zijn mededogen.
Hij sneed hem af en vol erbarmen
Droeg Hij hem henen in zijn armen
Naar een heel stil en vredig oord,
Waar hij kon rusten ongestoord.
Daar vroeg Hij aan een man een spade
En deze sloeg zwijsend gade,
Hoe Jezus in die stille gaarde
Een graf groef in de donk're aarde
En teeder hem de oogen sloot,
Wiens kus Hem voerde in de dood.
Toen hij in 't gras was neergeleid
En zacht met aarde overspreid
Toen was het, dat de ander vroeg,
Wat naam of toch die doode droeg.
Maar Jezus plukte uit het gras,
Een halm, die een uit vele was,
En peinzend sprak Hij klaar en kalm:
"Weet gij de naam van deze halm?"
En toen de ander zweeg, zei Hij:
"Wie daar ligt was een mensch als wij".
Toen d'ander zich voorover bukte
En uit de grond zijn spade rukte,
Had Jezus hij voor 't laatst aanschouwd
En hield zijn hand een spa van goud.*

Geerten Gossaert (1884-1958)
(pseudoniem J.F. Kunst)

Luthers erfgoed

Een plaatje van een notabel voorbeeld?

TEKST: MARTIN VAN WIJGAARDEN - BEELD: MIJN GELDERLAND

Predikantsportretten zijn vaak bekend uit bijvoorbeeld kerkenraadskamers. Veelal zijn dat dan heren in stemmige kledij en later in toga's; afhankelijk van de eeuw waaruit het portret stamt is de keuze voor de statige kleding bepalend. Zo'n afbeelding kan gepaard gaan met een ronkend onderschrift waarin de vele of juist langdurig gediende gemeenten worden vermeld. Bij lutheranen kan dan naar de Augsburgse Confessie worden verwezen. Weer andere portretten laten studieuze typen zien, bijvoorbeeld met een Bijbel in de hand. Van der Helst maakte een archetypisch portret waarvan in de Rotterdamse Andreaskerk een donkere kopie hangt.

Op de te bespreken pentekening is ook een luthers predikant afgebeeld. Maar niet met de geijkte vormgeving van een predikantsportret. Dat heeft te maken met het gegeven dat dit geen afbeelding is in een kerkelijke, laat staan lutherse setting. Maar deze lutherse man kon wel op deze afbeelding terechtkomen.

De schilder Hoogers en Nijmegen

In 1810 vervaardigde de Nijmeegse amateurkunstenaar Hendrik Hoogers (1747-1814, leerfabrikant en -handelaar en kunstverzamelaar) deze pentekening *Gezicht van 't Valkhof agter de Romeinsche heele kapel op Overbetuwe, de Waal enz.* Hoogers was als patriot politiek plaatselijk actief in zijn stad,

hij was onder andere ook enige tijd burgemeester. Een van de zaken die hem aan het hart gingen was het behoud van de Valkhofburcht, maar dat lukte niet. Wel kon onder zijn burgemeesterschap het door tuinarchitect J.D. Zocher sr. ontworpen Valkhofpark gerealiseerd worden. In die jaren maakte hij deze pentekening. Hij, de patriottische Hoogers, bracht de lutherse predikant Wilhelm Conrad Lungstrass (1741/1742-1811) zelfs prominenter in beeld dan de andere afgebeelde Nijmegenaren. Het heeft er alle schijn van dat dit al lang niet meer om politiek ging, maar een discussie over het behoud van erfgoed als achtergrond had. Daarom moeten eerst de andere afgebeelde wandelaars nader geduid worden.

In Nijmegen bekende figuren

De figuren die relatief het meest op de voorgrond staan waren toentertijd bekende Nijmegenaren die dagelijks daar wandelden. Aan de rechterkant is dat brievenbezorger Zwijg met zijn dochter. De man die alleen loopt, achter de man die naar de kijker toe loopt, is procureur-notaris en dichter L. Stoppendaal. Van de mannen die

samen wandelen is de langere Jac. van den Eynden (onder meer schilder en tekenaar, naturaliën- en kunstverzamelaar) en de kortere mr. Joh. in de Betouw (onder andere schepen van Nijmegen en oudheidkundige). De interesse van In de Betouw ging ook uit naar het behoud van cultureel erfgoed. Net als Hoogers hoopte ook In de Betouw de sloop van de Valkhofburcht te verijdelen, maar het enige resultaat waren de overblijfselen van twee kapellen. Dat alles is geen kerkgeschiedenis, maar een inkijkje in de plaatselijke geschiedenis, waarbinnen kennelijk ook een lutherse predikant een brede, publiekelijke rol had.

Zo ook de lutherse predikant

De man in kuitbroek met wandelstok en driekante steek, kledij waar predikanten zich toentertijd vaker in lieten afbeelden, is de in Duitsland geboren Wilhelm Conrad Lungstrass. Hij diende vanaf 1777 tot 1811 de lutherse gemeente Nijmegen. In die periode bracht hij niet alleen eerdere onrusten

in die gemeente tot bedaren, maar werd deze gemeente mede door zijn toedoen uitgebreid met Duitssprekende leden. En tegelijkertijd – mogelijk in verband met een dreigende Pruisische inval in de Nederlanden – bezochten steeds meer in Nijmegen gelegeerde militairen de diensten, er moesten galerijen aangebracht worden om iedereen te bergen. In 1787 werd de dienst ook eenmaal bijgewoond door Stadhouder Willem V en zijn gezin; mogelijk is Lungstrass daarom een vurig Orangist geworden. Dat brak hem later op toen de stad zes jaar later in patriottische handen kwam en hij een half jaar lang de wijk genomen had uit angst voor represailles, om later zijn werkzaamheden weer op te pakken.

Luthers predikant en immaterieel erfgoed

Al met al is het opmerkelijk dat Lungstrass als een (oud)orangist op een tekening van de patriottische Hoogers prominent in beeld is

gebracht, meer nog dan de andere afgebeelde Nijmegenaren. Het heeft er alle schijn van dat dit al lang niet meer om politiek ging, maar het behoud van plaatselijk erfgoed als achtergrond had.

Lungstrass' presentie tussen (andere) prominente Nijmegenaren illustreert twee zaken. Allereerst dat klaarblijkelijk ook hij het Valkhof, het oude hart van die voormalige Keizerstad, een warm hart toe droeg. Maar belangrijker is vast het gegeven dat Lungstrass, een luthers voorganger in een tijd van gedoogd zijn van lutheranen, en niet een collega van de gereformeerde en dus enig toegestane publieke kerk, afgebeeld was. Kennelijk kon hij als luthers voorganger, naast kerkelijke werkzaamheden, ook als maatschappelijk betrokken burger worden geprofileerd. Daardoor is dit een afbeelding die van belang is voor de maatschappelijke presentie van een luthers publiek persoon zonder dat het een illustratie is van een luthers zelfbeeld.

Verbonden door het jaarthema

In de lutherse kerk van Zwolle zoeken we ieder jaar naar zinvolle activiteiten voor de hele gemeente. Om er lijn in aan te brengen werken we met een jaarthema. De inhoud en invulling van activiteiten, gespreksgroepen en van sommige vieringen komen zo in een inhoudelijk verband te staan. Dit is waardevol en werkt prettig en inspirerend.

TEKST: MARGO JONKER EN PETRA LIP

Afgelopen twee jaar hebben we aangesloten bij het jaarthema van de Protestantse Kerk, waarbij we onze eigen lutherse invalshoek hebben gekozen. Het thema werd ons aangereikt, samen met allerlei mogelijke activiteiten, die wij doordachten en uitwerkten voor onze eigen lutherse gemeente. Zo kwam het thema aan de orde in groothuisbezoek, gespreksvragen en vieringen. Het prettige was dat daardoor landelijk geïnitieerde activiteiten bij het thema pasten. Zo hebben we bijvoorbeeld meegedaan aan de Paaschallenge. De landelijke bekendheid van de activiteit bracht een grotere belangstelling en deelname met zich mee, ook buiten de gemeente. Dat hebben wij als waardevol ervaren.

Tegelijkertijd voelen we ons als kerk verbonden met andere lutherse gemeenten in het land. Dat zouden we graag concreter willen maken. Graag zouden wij met andere

lutherse gemeenten willen nadenken over wat het komende jaar aangeboden kan worden aan activiteiten in de kerk – waarbij het jaarthema van de Protestantse Kerk een leidraad kan zijn, en we samen nadenken over hoe dat in te kunnen vullen. Wij hopen dan elkaar te inspireren ten bate van het heel concrete kerkenwerk: inhoudelijke bijdragen, activiteiten, of uitwerkingen van bijvoorbeeld feesten. En misschien is het ook mogelijk om elkaar te steunen of samen iets te ontwikkelen.

Op dinsdag 19 april organiseren we om 20.00 uur een zoom-bijeenkomst voor alle lutherse gemeenten in Nederland om hierover samen in gesprek te gaan en elkaars wensen, gedachten en ideeën te verkennen, en elkaar te inspireren voor het seizoen 2022-2023.

U kunt zich hiervoor aanmelden bij jeugdouderting@elkz.nl.

*Ik kan u niet meedelen jesus
ik maak me belachelijk
in de enorme u gewijde kathedraal
bent u niet te vinden
in de bar op de hoek
bent u een halfzachte dwaas*

*Mijn verstandige vrienden zeggen
je komt er niet verder mee
dat is nu voorbij
je moet andere middelen vinden
voor hetzelfde doel
mijn dommere vrienden zeggen
je moet meer geduld hebben
mijn vijanden als ze wisten
hoe moedeloos ik ben
zouden zich de klerikale handen wrijven*

*Ik kan je niet meedelen jesus
u bent met te weinig u bent versleten
het lukt u niet u bent alleen
u bent dubbelzinnig u bent te koop
met u slaapt elke bisschop*

*Ik ben als de stem van een mens
die de hele nacht schreeuwt tegen megafoons
die roept tegen de jukeboxen in
het toeristenoord
die met oude woorden van thuis
vecht tegen statistieken
wanhopigen bellen hem op
en hij laat alleen het telefoonsnoer draaien*

*Ik kan u niet meedelen jesus
ik heb meer vertrouwen in de dommere vrienden
dan in de verstandige
omdat zij altijd duurder uit zijn*

Maar hun troost helpt mij niet

TEKST: ANDREAS WÖHLE

Het lijkt een stem uit een andere tijd, die van Dorothee Sölle (1929-2003): luthers theologe, moderne mystica, feministe, critica. En tegelijkertijd is het een stem die spreekt midden in de uitdagingen om vandaag verantwoord en herkenbaar kerk te willen zijn.

Want hoe moet dat dezer dagen: vertellen – zingen – bidden – zwijgen van God, nu zoveel van onze talen daarvoor versleten zijn geraakt of bevuild of misbruikt? Wat doen als ‘religieus zijn’ hooguit nog iets is dat we bij een ander durven te herkennen en dat al heel lang voor een groot deel achter de voordeur gebeurt?

Zowel persoonlijk als binnen onze gemeenten worstelen wij met deze vraag. En in een beweging ‘vanuit corona’ komt die vraag nog eens extra dringend op. Wanneer we als kerk en gemeenten ‘de draad weer willen oppakken’, met Pasen voor ogen – hoe doen we dat dan? En is er wel een draad om op te pakken?

Bij mijn bezoeken in het land worden de genoemde vragen vaak gesteld. Ja, er is hoop dat het er straks weer is: dat goede gevoel om bij elkaar te kunnen zijn, taal te delen, muziek en nabijheid, en ook visies van toekomst. Maar er is ook twijfel: zijn we niet te ver afgeraakt van wat was, van het ritme dat we kenden, de gebruiken die onze dagen en weken structuur gaven? Wie komt straks nog terug? En: wie moet in de toekomst de verantwoordelijkheid dragen zodat het verder gaat met de gemeente en de kerk? Al deze vragen kennen een binnenkant en een buitenkant die echter wezenlijk met elkaar samenhangen. De buitenkant, de vraag hoe verder in beleid, menskracht, organisatievorm en financiële bodem onder ons kerk-zijn, die vraag bespreken wij als gemeenten op weg naar de KERKENRADENDAG en van daaruit verder. Het toekomstperspectief dat in het synodale beleidsstuk enigszins stoer als ‘Voor de Wind zeilen’ is benoemd. U las hierover al in de vorige editie van *elkkwartaal*. De binnenkant die daarbij hoort gaat over geloofsmoed. En dat is iets volstrekt anders dan blinde naïviteit! Die binnenkant gaat over de moed om te blijven geloven in wat je leven draagt en dat dit ook draagkracht zal hebben in tijden waarin bestaande vanzelfsprekendheden verkrumelen. Het is wat Maarten Luther ooit als de vrijheid van het geloof beschreef: dat het niet steunt op wat wij zelf vermogen, maar op waar wij op durven te vertrouwen. ‘Meer vertrouwen in de dommere vrienden’ heet dat in het gedicht bij Sölle.

Dat vertrouwen bevrijdt van de haalbaarheidslogica van de statistieken tot een creatieve openheid. Ja, kerk- en gemeente-zijn zal inderdaad op veel plekken in de toekomst kleiner, minder statig en anders zijn dan wij het nu kennen. Dat geldt voor de grote en de kleine ‘vindplekken’ van kerk. Maar als wij open ogen en oren houden voor hoe dat wat kerk ten diepste uitmaakt als verlangen en nood ook in onze samenleving klinkt, dan is er toekomst die naar ons toe komt. Zoals degene die op de eerste dag zei: *Waarom zoeken jullie de levende bij de doden?*

Ik wens ons allen die openheid en creativiteit toe, in onze diaconale en pastorale zoektocht naar relevante en vernieuwende vormen van kerk-zijn en geloven. En soms is vernieuwen ook niets anders dan rust vinden en bieden om wat er eerder is geweest opnieuw te ontdekken: stilte, gebed, bezinning, adem om te leven in plaats van overleven, tijd voor elkaar, muziek. Dat kan troostrijk zijn!

Bianca Groen Gallant lid van het moderamen van de Protestantse Kerk

Recent is diaken Bianca Groen Gallant benoemd als eerste assessor in het moderamen van de Protestantse Kerk. Zij vervangt diaken Jeannette Galjaard. Groen Gallant is lid van de evangelisch-lutherse synode, afgevaardigd naar de generale synode en voorzitter van de diaconie van de lutherse gemeente Amsterdam. Daarnaast is zij werkzaam als begeleider en adviseur in de onderwijssector. Voor *elkkwartaal* ging Joren Reichel met haar in gesprek over haar ambities en visie.

TEKST: JOREN REICHEL - BEELD: MARLOES VAN DOORN

De visie van Groen Gallant op haar betrokkenheid bij het moderamen in de komende jaren is ambitieus: de kerk moet weer meer betekenis krijgen voor de samenleving als geheel en vooral maatschappelijke betrokkenheid uitstralen. Die heeft zij grotendeels verloren. Zij moet nieuwe vormen vinden om weer meer te inspireren, vernieuwend, laagdrempelig en toegankelijk te zijn,

uit mensen in de kerken op zondagochtend of inschrijvingen, maar wel uit mensen die bewust kiezen voor het christelijk geloof en niet voor bijvoorbeeld het boeddhisme. Veel jongeren willen niet meer om 10.30 uur in de kerken zitten, maar tegelijkertijd heeft corona wel weer hun behoefte aan zingeving zichtbaar gemaakt. We moeten daarom nieuwe vormen van kerk-zijn vinden

alle bestuurlijke lagen binnen de kerk, niet enkel het moderamen. Kerkbestuur moet minder 'institutioneel' en meer toegankelijk voor 'gewone' mensen, jong en oud. Zij wil beginnen vanuit haar eigen betrokkenheid in het moderamen, dat heeft volgens haar namelijk een cruciale rol om die open houding te stimuleren. De openheid voor inbreng van nieuwe ideeën ervaart Groen Gallant wel in het moderamen, en zij waardeert de respectvolle en zorgvuldige manier waarop die inbreng vanuit verschillende perspectieven gehoord en gewogen wordt.

bovenal de mensen nabij – de kerk moet weer meer deelnemen, zichtbaar zijn en breed gedragen worden in de samenleving. Actuele maatschappelijke thema's moeten daarom nog meer een plek in de kerk krijgen. Bijvoorbeeld duurzaamheid, klimaatverandering en het koloniale verleden.

Opnieuw een plek vinden

“Wanneer we kijken naar de krimp van de kerk in ledentallen, dan valt bijvoorbeeld op dat we vooral kijken naar de kerk als ‘instituut’. Dat moet anders. Groei zal niet meer bestaan

waardoor meer mensen opnieuw een plek vinden in de kerk. Institutioneel kerk-zijn heeft zijn waarde voor een belangrijk deel verloren, en we moeten daarom weer meer een christelijke gemeenschap gaan vormen.” De ontwikkeling van kerk-zijn als ‘mozaïek van kerkplekken’ omarmt Groen Gallant in die context als waardevol.

Openheid voor nieuwe ideeën

Realisatie van die visie ontstaat vooral door openheid, het openstaan voor veranderingen, licht Groen Gallant toe. Dat geldt wat haar betreft voor

Van U is de toekomst

“De visienota *Van U is de toekomst* was mij aanvankelijk nog veel te vrijblijvend, maar inmiddels kan ik mij er wel toe verhouden”, vertelt Groen Gallant. “De inhoudelijke uitstraling is goed, en de realisatie ervan is meer dan een ‘laten gaan.’” Voor zichzelf ziet ze vooral een rol weggelegd in het uitdragen van die visie. Daarnaast hoopt ze aan het begin van haar werkzaamheden als lid van het moderamen vooral het contact met de kerk te vergroten, door vanuit haar nieuwe betrokkenheid kennis te maken met lokale gemeenten, de verschillende classes en de leden van de generale synode.

Joren Reichel is lid van de lutherse synode en secundus afgevaardigde naar de generale synode

NLG: ná 1940

De begintijd van het Nederlands Luthers Genootschap voor in- en uitwendige zending werd in Nederland vooral gekenmerkt door het oprichten van zondagsscholen en jeugdwerk, door het ontstaan van lutherse gemeenschappen, en buiten Nederland door zendingswerk in de koloniën. Eerder kwam de beginperiode aan bod. We vervolgen met de naoorlogse tijd.

TEKST: LEONIE CROM-WAGENAAR - BEELD: LUTHERS GENOOTSCHAP

Met de aanvang van de Tweede Wereldoorlog veranderde de positie van de zending in de koloniën. Aan de samenwerking tussen de Rheinische Missionsgesellschaft (RM) en het Nederlands Luthersch Genootschap op Nias en de Batu-eilanden kwam in 1940 een einde. Daaraan voorafgaand had de RM moeite om positie te bepalen in het opkomend nationaalsocialisme in Duitsland: in de jaren 30 van de vorige eeuw maakte de RM aanvankelijk deel uit van de *Deutsche Christen*, maar distantieerde zich daar later van en wilde ook niet opgenomen worden in de *Reichskirche*. Men zocht aansluiting bij de *Bekennende Kirche*, waar ook Karl Barth en Dietrich Bonhoeffer lid van waren.

Haven Pulau Telio

Geen plek voor Niascultuur

In diezelfde periode werd op het gezamenlijk zendingsgebied Nias gewerkt aan de stichting van een zelfstandige kerk, met een eigen kerkorde. Deze werd tijdens de eerste synode in 1936 in Gunungsitoli aangenomen en de BNKP (Banua Niha Keriso Protestant) was een feit. Er gold een hiërarchische organisatiestructuur en de kerk leek sterk op de lutherse kerken in Duitsland, waarbij geen plaats was voor cultuur en achtergrond van de inheemse bevolking van Nias.

Effect op zendingswerk

Tijdens de Japanse bezetting (vanaf 1942, Indonesië) op Nias en de Batu-eilanden stonden de kerken en gemeenschappen er alleen voor. De Duitse zendelingen waren in 1940 al geïnterneerd, en de Nederlandse zendelingen hadden in eerste instantie formeel nog een toezichthoudende rol. Na 1942 werd het voor de gemeenschappen lastiger hun christelijke identiteit te behouden. Dat het desondanks toch lukte geeft aan dat de christelijke basis inmiddels voldoende was. Op de Batu-eilanden was geen synode geweest en er stond ook nog geen kerk, maar de gemeenschappen die zich ontwikkelden in de tijd van Schröder en Steinhart* hadden een sterk lutherse inslag en waren goed georganiseerd. Anders dan op Nias had men op de Batu-eilanden veel meer te maken met een strijd tussen christendom en islam. Na de Japanse capitulatie in 1945 werd de BKP op de Batu-eilanden opgericht (zonder inmenging van het Luthers Genootschap), die zich in 1960 aansloot bij de BNKP op Nias.

Nieuwe discussie

De invloed van de Tweede Wereldoorlog op politiek-staatkundige, maatschappelijke en geografische verhoudingen was ook merkbaar in het zendingswerk. Deze had betrekking op de visie, inhoud, de sociaal-maatschappelijke en politieke status van zending. De wederopbouw vanuit de puinhopen vergde tijd en aandacht; overall in Europa nam de vanzelfsprekendheid van de invloed van kerk en christendom op het maatschappelijk leven af. Zo ontstond een nieuwe discussie omtrent het begrip 'zending'

en de vraag of de uitgangspunten nog valide waren in een wereld waarin landen, staten en regeringen volwassener werden en koloniën strenden voor onafhankelijkheid van hun eerdere overheersers.

Inlands dorp

Wisselwerking

Waar in de 19e eeuw en de periode voor de Tweede Wereldoorlog vele zendingsorganisaties met een eigen signatuur strenden om een afgebakend werkgebied in de zendingslanden veranderde het speelveld. Het 'eigen gelijk' van de specifieke geloofsrichting en de mate van overtuiging waarmee het christelijk gedachtegoed vanuit diverse zendingsgroeperingen verspreid werd, veranderde. Sinds de jaren 50 van de vorige eeuw kreeg het begrip 'zending' een bredere context en uitleg. Na het principe van 'volkskerstening' kwam een individuelere benadering in beeld en ontstonden, naast de reguliere oecumenische zendingsorganisaties, evangeliserende groeperingen zoals Youth for Christ (1944), het International Fellowship of Evangelical Students (1947) en Jeugd met een Opdracht (1956). Aanvankelijk nog tamelijk gepolariseerd, kwamen de Nederlandse takken van de internationale organisaties met de kerkelijke organisaties vanaf de jaren 70

samen in de Nederlandse Zendingsraad en formuleerden zij in 1984 de ‘vijf regels van samenwerking’. Men maakte van elkaars expertise gebruik: de kerkelijke organisaties leerden van het pionieren van de geloofszending, en omgekeerd leerde men van het structureren en organiseren van de kerkelijke organisaties. Met betrekking tot de inwendige zending stelde de steeds multicultureler wordende samenleving andere eisen.

Te weinig aandacht voor traditie en geloofsbeleving

Ten aanzien van de uitwendige zending waren de verhoudingen tussen Nederland en de koloniën na de Tweede Wereldoorlog danig verstoord. In de begintijd van de zending was de teneur van het luthers gedachtegoed conservatief en deels piëtistisch. In de periode van de grote opwekking werd een verschuiving zichtbaar in de identiteitsbeleving op Nias: waar voorheen de traditionele religie als kern van de existentiële grondslag diende, leek het christendom hiervoor in de plaats te komen. Op de Batu-eilanden heeft een Réveil-beweging nooit vaste voet gekregen. In hoeverre het christendom daadwerkelijk onderdeel is geworden van de identiteitsbeleving van de bevolking is maar zeer de vraag. De traditie van een directieve en autoritaire benadering van de zendingen heeft daarin een rol gespeeld: men trachtte weliswaar de inheemse hoofden bij kerstening te betrekken door hen bijvoorbeeld een rol als ouderling te geven, maar het miskennen van de culturele achtergrond van de plaatselijke bevolking, het onvoldoende aandacht besteden aan hun traditie en geloofsbeleving en de continue pogingen deze onderuit te halen, zorgden ervoor dat het christendom op het gebied van religieuze context vooral vanuit de machtspositie verspreid werd. In de praktische uitwerking echter zag men wel degelijk voordelen: leefregels boden veiligheid, er kwam scholing en er was ziekenzorg. De inbedding van het christendom in de gemeenschap was eerder een ambtelijk-praktische: in hun diepste geloof bleven velen hun traditionele overtuigingen aanhangen.

Kentering

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog kwam daar een groeiend besef van het onafhankelijk willen zijn van de koloniale bezetter bij. Inmenging in de geloofsbeleving en de daaraan gekoppelde zending werden niet meer zomaar geaccepteerd. Er was sprake van een kentering van de gezagsverhoudingen door het nieuwe bewustzijn van eigen cultuur en traditie.

Kaart Nias Batu

De oproep van Soekarno om de strijd aan te binden met het cultureel imperialisme van de koloniale heersers versterkte dit. Zijn concept van Nas-A-Kom** en de wijze waarop Nederland met de nieuwe Republiek Indonesië omging, leidde tot een tweedeling: er waren voor- en tegenstanders van de Nederlandse politiek in de kwestie rondom zelfstandigheid van het koloniaal gebied. De ene groep vond dat de revolutie in Indonesië de kop ingedrukt moest worden: de Nederlandse zending zou ervoor zorgen dat het christendom, en daarmee het gezag dat er van godswegen was, in stand gehouden werd. Daarvoor was ingrijpen van de Nederlandse regering nodig, ook door militaire interventies.

De andere groep zag dat de tijden veranderd waren, vaak ook doordat zij ter plekke gezien hadden hoe het land ervoor stond. Zij waren voorstanders van een snelle onafhankelijkheid en politieke rust. Het volk was toe aan een nieuwe tijd en aan ontvlechting. De conservatieve partijen stonden in hun overtuiging dat Nederland met harde hand moest ingrijpen lijnrecht tegenover de progressieve partijen, totdat zelfs de Verenigde Naties er een uitspraak over deden en in 1949 de onafhankelijkheid van Indonesië werd erkend. De jaren 50 van de vorige eeuw waren op de Batu-eilanden en op Nias roerig: de invloed van de islam was duidelijk merkbaar, er waren onenigheden tussen de protestantse zendingen en de rooms-katholieke missionarissen die daar eveneens waren, en men voelde zich niet meer prettig bij de theologische leer van de kerk. Al met al leidde het tot een nieuwe kerkorde in 1955, die in ieder geval organisatorisch duidelijkheid gaf.

In 1965 werd het 100-jarig bestaan van de kerk in Nias gevierd. Een roerig jaar, waarin de opstand in Indonesië, die aan de communisten van de PKI geweten werd en leidde tot het aan de macht komen van generaal Soeharto en de geleidelijke afzetting van Soekarno, plaatsvond. Tegen die achtergrond is het heel bijzonder hoe de kerk standvastig is gebleven, en later ook weer internationale banden kreeg. Bij het NLG is de kerk nooit uit beeld geweest. Volgende keer: de laatste drie decennia van de 20e eeuw, de periode van de 21e eeuw en de toekomst: het bestuur aan het woord.

Met dank aan: Praxedis Bouwman, Coby Aartsen en Hans Bas Val

* Zie elkkwartaal 3-2021: twee Nederlandse zendingspredikanten die niet bij de Rheinische Missionsgesellschaft waren opgeleid en hun werk op de Batu-eilanden deden. Er was veel aandacht voor scholen, medische hulp en pastorale zorg. Steinhart verdiepte zich in de vooroudercultuur van de inheemsen.

** Of: Nasakom; nasionalisme, agama (godsdienst, m.n. islam) en komunisme; de drie machtsblokken die Soekarno tevreden wilde houden in zijn aanpak van zijn nieuwe politieke orde van geleide democratie.

De Lutherse Wereld Federatie

LWF: 'communion of churches'

TEKST: PRAXEDIS BOUWMAN - BEELD: C. KÄSTNER, LWF/M. RENAUD

De Lutherse Wereldfederatie - *communion of churches* - is in 1947 opgericht in het Zweedse Lund. Daags na de Tweede Wereldoorlog wilden de lutherse kerken in Noord-Amerika hun solidariteit met de wederopbouw in Europa tot uitdrukking brengen in een samenwerkingsverband met lutherse kerken in Europa. Bij de gesprekken over de oprichting en de uiteindelijke ondertekening van de akte waren nadrukkelijk ook vertegenwoordigers van de Duitse lutherse kerken aanwezig. In de loop der jaren hebben lutherse kerken over de hele wereld, die zich konden vinden in deze federatie van 'altaar en preekstoel' ofwel samen avondmaal vieren en het evangelie verkondigen, zich bij deze federatie aangesloten. (zie kader)

Ieder jaar voert de LWF een 16-daagse actie/campagne. In november/december 2021 was dat voor een einde aan geweld op basis van gender. Dit is een foto uit het grootste vluchtelingenkamp ter wereld, Kakuma in Kenya.

Communio

In de tiende assemblee van de LWF in Winnipeg, Canada (2003) is voor het eerst uitdrukking gegeven aan de wens om het samenzijn van lutherse kerken wereldwijd meer naar samenzijn in 'communio' te vormen. Sindsdien transformeert de LWF van een onderling betrokken 'werkverband' naar een 'gemeenschap' van kerken. Communio staat vanzelfsprekend voor gemeenschap, maar ook voor die unieke gemeenschap van het avondmaal.

Die gemeenschap van kerken was voor de Nederlandse lutherse kerk van groot belang. Als kleiner wordende kerk waren de lutheranen toch groot, en kon ook de ontwikkeling van lutherse en oecumenische theologie wereldwijd dienen aan Nederlands kerkelijk denken. Toen in 2004 de kerkvereniging in de Protestantse Kerk plaatsvond, was dat nadrukkelijk ook met behoud van lidmaatschap en betrokkenheid van en bij de Lutherse Wereldfederatie.

In de afgelopen jaren heeft een consultatieronde in verschillende bijeenkomsten met input van alle lidkerken een hernieuwd verstaan van de lutherse identiteit opgeleverd.

De lutherse identiteit vindt haar wortels in de Bijbel én in de geschiedenis, traditie. De lidkerken in hun eigen context zijn voortdurend geloof, theologie en het verstaan van Gods missie aan het ontwikkelen. Luthers zijn betekent evangelisch zijn, sacramenteel zijn, leven met het diaconaat voor ogen, geloofsbelijdend én oecumenisch zijn. Natuurlijk zijn lutheranen niet de alleen-eigenaren van deze kernbegrippen. Het is een poging tot vorming van identiteit om van daaruit een antwoord te geven op de vragen en uitdagingen van deze tijd.

In die lutherse identiteit zit meteen het antwoord op de vraag wat wij, in de context van de evangelisch-lutherse gemeente Zwolle, hebben aan de Lutherse Wereldfederatie. Wat wij, in een iets bredere context, als Nederlandse lutheranen of Protestantse Kerk hebben aan die LWF. Met kennis en bevraging van je eigen identiteit, die natuurlijk ook constant in beweging is, ben je een betere gesprekspartner, kun je beter aangeven wat je onveranderbare kern is en waar de ruimte zit.

Dialogo

Springlevend is de dialoog over de grote problemen van nu. Om te beginnen met: het voeden van elkaar als gemeenschap van gelovigen, levend in de genade van God en dat naar buiten uitdragen. En: het voorleven van en pleitbezorger zijn van menselijke (gelijk)waardigheid, gerechtigheid en vrede.

Wat betreft het eerste, de gesprekken over gendergelijkheid, over de missie van God, over vraagstukken tussen de verschillende christelijke tradities onderling én over de verhouding met geloven van andere tradities is de LWF internationaal een aanjager, en geeft tegelijkertijd enorm veel inhoud voor kerken en individuele lutherse gelovigen. Neem bijvoorbeeld de recente beslissing in de lutherse kerk van Polen om vrouwen toe te laten tot het ambt van dominee, daar hebben de gesprekken binnen de LWF en de uitwisseling van ervaringen van andere lutheranen een grote rol gespeeld. Of neem de excuses in 2010 aan de Mennonieten voor vervolging door lutheranen: de warme relatie tussen doopsgezinden en lutheranen in Nederland heeft mede als voorbeeld tot de vraag om vergeving gediend.

Getuigenis in eigen context

De tweede prioriteit binnen de LWF: binnen de gemeenschap van lutheranen wereldwijd is de getuigenis van de afzonderlijke leden en de afzonderlijke lutherse gemeenschappen in hun eigen context van groot belang om invulling aan die menselijke waardigheid, gerechtigheid en vrede te geven. Denk daarbij aan het bijstaan van mensen in nood-situaties, met grote aandacht voor vluchtelingen en mensen die intern migreren door geweld of klimaatverandering. Denk aan het opkomen voor minderheden, voor gelijkheid

Secretaris Generaal Anne Burghardt met de president van de LWF, Panti Filibus Musa.

van vrouw en man. En bijvoorbeeld ook aan uitwisseling van het aangaan van oecumenische contacten, of het interreligieus gesprek. Door de ervaring van lutherse kerken in een moslim-context is bijvoorbeeld een unieke samenwerking ontstaan tussen het islamitische 'Rode Kruis' en de noodhulp van de Lutherse Wereldfederatie in Syrië. Met de input van jonge mensen wereldwijd wordt door de LWF deelgenomen aan de grote klimaatconferenties, juist met jongeren, zij zijn de toekomst.

Kijk gerust eens op de website van de LWF, lutheranworld.org. En verheug u naast de inhoudelijke respons op vragen van nu. Verheugend is ook de benoeming van Anne Burghardt uit Estland als secretaris-generaal van de Lutherse Wereldfederatie; zij is sinds 1 november de eerste vrouw die een dergelijke wereldwijde organisatie 'ambtelijk' leidt.

De Lutherse Wereldfederatie in cijfers

145 lidkerken in 98 landen, meer dan 74 miljoen leden. In de structuren van de LWF is de Assemblee het hoogste beslissende orgaan. Zij delegeert het dagelijks besturen aan de council (de raad) en aan een soort dagelijks bestuur van de president van de LWF en de voorzitters van de zeven regio's binnen de LWF. Die regio's zijn: Noord-Europa, Centraal-West-Europa, Centraal-Oost-Europa, Afrika, Azië, Noord-Amerika en Latijns-Amerika/Caribisch gebied. Het dagelijks werk wordt verzet door de staf, het zogeheten 'communion office' in Genève onder leiding van een secretaris-generaal.

Ondertussen bij de LWF

TEKST: LEONIE CROM-WAGENAAR - BEELD: LWF: ALBIN HILLERT, BHOJ RAJ KHANAL

COP 26 in Glasgow: klimaatop

De klimaatop in Glasgow eind oktober – begin november 2021 werd ook (digitaal) bezocht door gelovigen en kerkleiders uit de hele wereld. De LWF was vertegenwoordigd door leden met diverse nationaliteiten. "Het is dan mooi om te zien hoe je elkaar herkent in de waarden die je met elkaar deelt: fijn om dit met de 'lutherse familie' te mogen meemaken", aldus synodelid Joren

Reichel die vanuit Nederland aansloot. In de gemeenschappelijkheid van religieuze leiders van verschillende religies en tradities deed de LWF mee aan de oproep tot klimaatrechtvaardigheid. Op Glasgow Square kwamen honderden religieuze leiders samen in een plechtige bijeenkomst waarin een gezamenlijke verklaring werd gedeeld met een oproep aan de regeringen om de overeenkomst van Parijs in praktijk

te brengen en samen te bidden met allen die werken aan het succes van de klimaatop.

Hervormingsdag, op 31 oktober, werd gevierd in een online dienst onder leiding van de leden van het Global Young Reformers Network (GYRN). Het thema van de dienst was 'Een groene reformatie' met aandacht voor de manier waarop de gedeelde lutherse traditie wordt uitgedrukt in een verscheidenheid aan naties, culturen en ecologische systemen waarin eenieder geworteld is. "Onze diversiteit weerspiegelt de vele manieren waarop we worden geroepen, verzameld en verlicht door de Heilige Geest, die het aangezicht van de aarde vernieuwt en ons toerust om deel te nemen aan de hervorming van de hele bewoonde aarde", aldus Renato Vallenga van de Evangelische Kerk van de Lutherse Confessie in Brazilië.

Wat kunnen wij als LWF betekenen in de conflictsituatie tussen Rusland en Oekraïne?

De kranten staan er nu (eind januari) vol van: de onlusten langs de oostelijke grens van Oekraïne en Rusland nemen toe. Voor de secretaris-generaal van de Lutherse Wereldfederatie, Anne Burghardt, was dit aanleiding voor een oproep aan de internationale gemeenschap om onmiddellijk tot actie over te gaan. Burghardt ziet een toename aan zorgelijke retoriek en acties, waaruit spanningen ontstaan die tot verdere conflicten en zelfs oorlog kunnen leiden. Of aan de oproep aan alle betrokken partijen om te de-escaleren en een vreedzame oplossing te zoeken ook gevolg wordt gegeven is de vraag; in ieder geval wordt hiermee luthers Oekraïne een hart onder de riem gestoken:

“Namens de wereldwijde gemeenschap van lutherse kerken wil ik de mensen van Oekraïne, evenals de Duitse evangelisch-lutherse kerk van Oekraïne, ervan verzekeren dat wij solidair met hen zijn en in gebed aan hen denken. Moge de God van vrede troost schenken aan de mensen en de politieke leiders het inzicht geven om hun handelen in te zetten voor de vrede, vanuit wijsheid en nederigheid”, zo zegt Anne Burghardt.

Pleidooi voor toegang tot vaccins

In de strijd tegen de pandemie is het essentieel dat voor iedereen in gelijke mate vaccins beschikbaar zijn. De LWF pleit, in samenwerking met Oxfam en twaalf andere partners, voor het toegang bieden tot vaccins aan vluchtelingen en ontheemden. De pandemie heeft onevenredig grote gevolgen voor gemarginaliseerde gemeenschappen, waaronder vrouwen en meisjes, intern ontheemden en gemeenschappen met een gemiddeld tot laag inkomen over de hele wereld. Hoewel deze populaties kwetsbaarder zijn voor blootstelling, is het ook verontrustend dat ze grotendeels buiten de distributie van COVID-19-vaccins zijn gehouden. De LWF en haar partners bevelen concrete maatregelen aan om regeringen, autoriteiten, VN-agentschappen en humanitaire hulpverleners te ondersteunen bij het

proactief aanpakken van de verspreiding van het virus door de toegang tot de vaccinatie- en gezondheidsdiensten te verbeteren.

Herkennen en delen van best practices

In december 2021 organiseerden de LWF, het Faith to Action Network en IRW (Islamic Relief Worldwide) een hybride conferentie over de rol van geloofsgemeenschappen en hun leiders bij het bevorderen van vrede en inclusieve samenlevingen. Al discussiërend werd verkend wat het verband is tussen het Global Compact on Refugees (GCR) en de ondersteuning van religieuze hulpverleners aan vluchtelingen, asielzoekers en migranten. Het evenement maakte deel uit van een reeks consultaties waarin casestudies en opbrengsten van lokale geloofsinitiatieven worden onderzocht om ‘best practices’ te delen over het bouwen van inclusieve samenlevingen. Eerder in het jaar organiseerden de LWF, het netwerk voor religieuze en traditionele vreedstichters met leden van de Azië-werkgroep en Finn Church Aid een regionaal overleg dat zich richtte op de status van ontheemden en vluchtelingen in Zuid-oost-Azië. De conferentie was een gelegenheid om meer inzicht te krijgen in het bieden van hulp en ondersteuning naar aanleiding van bestaande praktijkvoorbeelden in

ontheemde gemeenschappen in Myanmar, Thailand en India. “Op geloof gebaseerde organisaties en religieuze gemeenschappen laten zich door het grondbeginsel leiden dat onze religies van ons eisen dat we onthouden allemaal migranten op deze aarde te zijn. Samen op weg in hoop”, zei dominee Dr. Sivin Kit, programmamanager van de LWF voor openbare theologie en inter-religieuze relaties.

Peter K. Munene, CEO van het Faith to Action Network, voegde toe dat de sessie ‘heeft geholpen om de diepte van interreligieuze betrokkenheid aan te tonen bij het verwelkomen van de vreemdeling en het ondersteunen van hun integratie in gastgemeenschappen’. Men hoopt dat bij de komende conferentie in juni de UNHCR en andere instanties toezeggen steun te verlenen aan de geloofsgemeenschap bij inspanningen om migranten, vluchtelingen en andere ontheemden te helpen.

De internationale conferentie over ‘Welcoming the Stranger, Shaping the Future’ vindt plaats op 20 en 21 juni 2022 in Genève.

N.B.: Save the date: de 13e Assemblée van de Lutherse Wereldfederatie vindt ook in de Evangelische Kerk van de Augsburgse Confessie plaats, en wel van 13-19 september 2023. Het motto is: Eén lichaam, één geest, één hoop.

Lutheran Summerschool 2022

18-22 augustus in Lutherstadt Wittenberg

Afgelopen jaar was het vanwege corona niet mogelijk maar dit jaar gaat het lukken: met de 'Lutheran Summerschool' zijn wij te gast bij de Lutherse Wereldfederatie in haar Wittenberg-Center. Naast lezingen, gesprekken en activiteiten met inleiders vanuit de internationale lutherse wereld rond het thema *'Katholiciteit en Internationaliteit van het Luthers'* bezoeken wij natuurlijk ook de beroemde plekken waar de Reformatie gestalte kreeg.

Er is wat dat betreft veel te zien in Lutherstadt Wittenberg: de slotkerk met de '95-stellingen-deur', het Lutherhuis, het woonhuis van Melanchthon, het Cranach-huis ...

In het theologisch gesprek zal het onder meer gaan om de bijzondere verhouding die lutherse kerken en lutheranen onder elkaar hebben, theologisch aangeduid als 'communio', in de wandelgangen vaker genoemd 'het luthers familiegevoel'. In ons kerk zijn weten wij ons verbonden met veel

kerken wereldwijd, waar op een vergelijkbare wijze wordt geloofd en geleefd. Dat is niet enkel een vorm van gezelligheid die wij lutheranen met elkaar delen. Het heeft dieptheologische wortels en bepaalt de kijk op ons kerk-zijn, onze 'ecclesiologie'. Vooral

in onze Nederlandse situatie is dit iets wat ons onderscheidt van anderen en wat wij als geschenk kunnen inbrengen in de Protestantse Kerk als geheel. En nog relevanter: het maakt dat een militair conflict als dat in de Oekraïne

voor ons geen ver-van-ons-bedshow kan zijn: wij weten dat broeders en zusters in dat land, die net als wij vieren en geloven, dezer dagen om leven en vrijheid moeten vrezzen. De LSS 2022 – om meer dan één reden dus een spannende, informatieve, interactieve en inspirerende manier om u verder te verdiepen in wat het lutherse ten diepste uitmaakt.

Noteert u alvast de datum:
18-22 augustus 2022.

Aan de kerkenraden vragen wij of zij alvast willen nadenken wie vanuit de gemeente dit jaar gaat deelnemen aan de Lutheran Summer School (LSS 2022). Maximaal aantal deelnemers: 35. De kosten zijn nog niet bekend, daar wordt nog aan gewerkt. Het is de bedoeling dat de deelnemers als groep per trein naar Lutherstadt Wittenberg reizen vanuit Amsterdam. Instappen vanuit een andere plaats (bijvoorbeeld Utrecht of Arnhem) is mogelijk. Vooraanmelding en informatie via freekhouweling@gmail.com.

Een mozaïek voor Kameroen

TEKST: PAULA VAN CADSAND, ELG Woerden

In de Lutherse Kerk in Woerden is sinds eind 2021 een bijzonder mozaïek te bewonderen. Aanleiding was de vraag bij de diaconie: wat gaan we de kinderen aanbieden om actief mee te doen bij het diaconale herfstproject 2021? Al snel bedacht ze om, net als in de coronatijd, een creatieve werkvorm te bedenken. Zo kwam ze bij mij met de vraag of ik een mozaïek met de kinderen wilde maken. Doel van het project: geld inzamelen ten behoeve van landbouwmiddelen voor de Kameroense bevolking. We organiseerden vier zaterdagmiddagen op de kerkzolder. Thema: Kameroens familieportret. Met veel foto's van Afrikaners, jong en oud, gingen we van start. Een tafel vol kleurige scherfjes was op zich al een feest. Vier levendige middagen resulteerden in afbeeldingen van mensen en dieren uit Kameroen. Opvallend was het cliché van de voorkeur van rode lippen. Opnieuw bekeken we de foto's, dat was verhelderend, niks rode lippen, wel witte tanden. Zondagmorgen 3 november onthulden we het resultaat, mozaïek nog in wording. Na anderhalve maand kon de

lijst eromheen. Ondertussen was het kunstwerk van de kinderen met een Amerikaanse veiling verkocht voor € 650,-, een fraaie bijdrage van de kinderen voor de boeren in Kameroen. De koper heeft besloten dat het mozaïek in de kerk mag blijven.

Cantor-organist Dick Troost met pensioen

Dick Troost heeft afscheid genomen als cantor-organist van de evangelisch-lutherse gemeente Ede. Maar stoppen met muziek? Nee, dat gaat nooit gebeuren.

TEKST EN BEELD: INGEBORG KRIEGSMAN

Dick is kerkmusicus met hart en ziel. Muziek is voor hem een vorm van ademen, hij kan gewoon niet leven zonder.

Al vroeg werd muziek een deel van zijn leven. Bij zijn ouders thuis stond een orgel en daarmee begon zijn liefde voor het instrument. Ook het begeleiden is daar begonnen. In eerste instantie wilde hij orgelbouwer worden. Als tiener bracht hij ter oriëntatie hierop met zijn vader een bezoek aan orgelbouwer Van Vulpen. Hij had al enkele orgelpijpen gemaakt en liet deze zien. De gebroeders Van Vulpen zagen het wel zitten met hem maar het is er niet van gekomen. De liefde voor het orgel is wel altijd gebleven, het werd een leven in de muziek.

Tijdens zijn loopbaan als docent orgel, muziektheorie, solfège en koorscholing heeft hij veel (orgel)leerlingen gehad. Jarenlang was hij verbonden aan Cultura Kunst-educatie in Ede en veel van zijn lessen gaf hij op het 'eigen' orgel in de lutherse kerk.

Als kerkmusicus vindt hij dat het tijdens de eredienst gaat om de dialoog, het samenspel tussen organist, zingende predikant, cantorij en gemeente. Je moet naar elkaar luisteren en dan ontstaat iets moois.

Het gaat ook om het specifieke samenspel tussen organist en predikant, het op elkaar reageren met gesproken tekst en muziek. Dan ontstaat harmonie en wordt een eredienst een geheel.

De lutherse gemeente in Ede heeft altijd muzikaal met hem meegeleefd. Bij zijn 25-jarig jubileum als cantor-organist werd het hoofdorgel uitgebreid en dat gebeurde nogmaals bij zijn 40-jarig jubileum. Daarmee kreeg hij meer mogelijkheden voor het begeleiden van de gemeentezang en literatuurspel. In zekere zin is het orgel in al die jaren meegegroeid. Daarnaast heeft hij eigen orgels in de kerk geplaatst en ook dat gaf meer mogelijkheden om muziek te maken. Naast het hoofdorgel werden de kleinere orgels regelmatig tijdens erediensten en concerten gebruikt. In de loop der jaren heeft hij veel gecomponeerd, waaronder vier Nederlandstalige passies die door de cantorij zijn uitgevoerd. Veel van zijn composities zijn uitgegeven en worden gebruikt door andere organisten en cantorijen in het land.

De coronatijd heeft Dick in muzikale zin als goed ervaren ondanks alle beperkingen. "We hebben geen dienst gehad waarin niet is gezongen, dat is altijd doorgegaan", vertelt

hij. Toen gemeentezang en deelname door de voltallige cantorij niet meer mogelijk was, zong een schola cantorum, gevormd door cantorijleden die elkaar wekelijks afwisselden. Het betekende een echte uitdaging om er iets moois van te maken. Er werd op een andere manier dan gebruikelijk – maar niet minder fundamenteel – een beroep gedaan op de creativiteit. Er was volop gelegenheid om tijdens de eredienst te musiceren en de gemeenteleden konden daar thuis via internet van genieten.

Dick leest een stukje uit de inleiding van 'Dispositien der merkwaardigste kerk-orgelen welken in den provincien Friesland, Groningen en elders aangetroffen worden' van Nicolaas Arnoldi Knock, uitgegeven bij de Groningse uitgeverij Petrus Doekema in 1788: '... namelyk dat ten platten Lande, ieder Organist teffens Schoolmeester en Voorzanger te gelyk is ...'.

De veelzijdigheid die hier wordt genoemd is zeker van toepassing op Dick Troost. Hij was niet alleen organist en cantor, maar zorgde er ook voor dat de kerk er verzorgd uitzag. Vóór zijn muzikale studie volgde hij een technische opleiding. Die technische inslag kwam hem goed van pas bij onderhoudstaken in het kerkgebouw en het orgel zelf.

Hoe hij nu zijn tijd gaat invullen? Met klussen, dingen maken. Daarvoor had hij nooit tijd, het moest altijd tussen-door. Misschien heeft hij nu tijd om aan zijn huispijporgel te werken. En natuurlijk blijft hij studeren op zijn orgel. Muziek maken is dagelijkse kost.

Gonny van der Maten nieuwe cantor-organist in luthers Ede

TEKST: INGEBORG KRIEGSMAN - BEELD: GER VOS

We ontmoeten elkaar in de consistorie van de lutherse kerk in Ede, waar ze met ingang van 1 november 2021 is aangesteld als cantor-organist. Op zondag 28 november, eerste advent, is ze ingezegend in haar nieuwe functie. Een bijzondere ervaring omdat ze hiervoor moest knielen, het gaf haar een dienstbaar gevoel.

Bij haar aantreden waren de corona beperkingen niet zo groot maar dat ging na enkele weken al mis, waardoor het niet echt lekker 'inkomen' was voor haar. De uitvoering van het 'Festival of Lessons and Carols' op kerstavond moest daardoor online met de leden van de cantorij en de uitvoerende musici, op 1,5 meter afstand. Koffiedrinken na de dienst was ook niet meer mogelijk waardoor ze na drie maanden nog maar weinig gemeenteleden heeft ontmoet.

Gonny heeft een lange muzikale reis achter de rug en koos bewust voor de lutherse kerk in Ede. Op haar CV staan diverse kerken waar ze aan verbonden is geweest, en ook heeft ze al veel koren geleid en begeleid.

Begin februari nam ze afscheid van het Concertkoor Haarlem waar ze dertig jaar repetitor is geweest. Ook haar man Ger Vos, die dertig jaar

dirigent was van het koor, nam afscheid. Daarbij werd de Hohe Messe van Johann Sebastian Bach uitgevoerd. Beiden kregen bij het afscheid de versierselen van de Ridder in de Orde van Oranje Nassau opgespeld voor hun verdiensten in de wereld van de klassieke muziek.

Tot 1 november was ze organist in de Grote kerk in Soest. Toen ze daar begon was de liturgie vergelijkbaar met de liturgie in luthers Ede. In de afgelopen jaren werden daar veranderingen in aangebracht en ook waren er wijzigingen op muzikaal gebied, waardoor ze zich minder op haar plek voelde. De overgang van Soest naar Ede was dus niet moeilijk, het voelt vertrouwd. De liturgie in Ede is in de loop der jaren bijna niet gewijzigd maar de invulling is telkens anders, zeker op muzikaal gebied. Zingende predikanten vindt ze erg fijn, dat is nieuw voor haar. Met de cantorij is ze ook al nieuwe dingen aan het uitproberen, in kleinere groepjes of in een opstelling op een andere plek in de kerk.

Wat haar direct opviel is dat er in Ede zo goed en actief wordt gezongen door de gemeente. Dat heeft natuurlijk ook te maken met de aansturing en daarom is het belangrijk een goede organist te hebben.

De stilte voor de eredienst en tijdens de collectie is haar opgevallen. Iedereen luistert naar de muziek en dat is ook nieuw voor haar. Geen gekakel, maar aandacht voor het spel.

Ze voelt zich qua werk al helemaal thuis in de lutherse kerk, dit is wat ze graag wil.

Ze heeft haar voorganger, Dick Troost, goed gekend. Ze zaten enige tijd samen in de redactie van 'Organist en eredienst', waarvoor organisten werden uitgenodigd om muziekbijlagen te schrijven. Zij en Dick zaten in de commissie die de muziek beoordeelden. Ze hebben ook wel eens samen concerten gegeven of ze speelde op een orgeltje van Dick tijdens een concert.

Gonny is op muzikaal gebied heel veelzijdig. Ze geeft normaal gesproken, dus buiten de coronaperiode, ook regelmatig concerten, en vindt het heerlijk om nieuwe orgels te ontdekken in Nederland. Ons land heeft een prachtige collectie orgels. Ze vindt het heerlijk om een concertprogramma te maken dat past bij het orgel waar ze op gaat spelen. Dat is iedere keer anders. Maar ook spelen in ensembles vindt ze leuk om te doen, repetitor zijn en het dirigeren van een koor of cantorij.

Ze heeft geen lutherse achtergrond maar heeft als organist gewerkt in gereformeerde, hervormde, rooms-katholieke en remonstrantse gemeenten. Ede kwam precies op het juiste moment in haar leven. Ze heeft veel experimenteel werk gedaan en heeft nu behoefte aan rust. Voortborduren op datgene wat er al is. Het werkt het beste wanneer je als cantor-organist een lange lijn kunt uitzetten en je echt een jaarplanning kunt maken rond de kerkelijke hoogtepunten en daarnaartoe kunt werken, vindt ze. Een rode draad maken door de diensten heen in een bepaalde periode. Die mogelijkheid is er volop in Ede.

kriskraskort

KERSTMIS. De meeste gemeenten hebben hun kerstvieringen in gemeenschap afgeblazen of alleen online laten plaatsvinden. Een enkele durfde het aan om toch samen te komen en zelfs te zingen, maar die waren in de minderheid. Dat maakte het kerstfeest ook deze keer tot een enigszins eenzame aangelegenheid, voor het tweede jaar op rij. Binnen mijn gezin hebben we de traditie om ieder jaar te luisteren naar de 'Weihnachtsgeschichte' van Carl Orff. Voor de liefhebbers hier de link: https://www.youtube.com/watch?v=OVs0h-UmDOM&list=OLAK5uy_kGvN100GZFiVteCq7S-q1BzoKwSoBg69BU. Voor mij had dat dit jaar meer inhoud dan anders, ondanks het feit dat ik op kerstmorgen naar de kerk kon en zelfs lector mocht zijn.

ZEELAND. Op zondag 24 oktober werd 'afscheid' genomen van organist Bernard van Noordwijk die ooit alleen maar kwam binnenlopen om even op het orgel te spelen. De toenmalige organist Wim Goudswaard was de tweede organist in 100 jaar tijd na mejuffrouw Klimmerboom. De eerste eredienst waarin de heer Van Noordwijk speelde was in oktober 2007. Het afscheid werd opgeluisterd met een mooie cantate van Bach.

ZUTHPEN. Na 25 jaar heeft cantrix Agnes Bedeker afscheid genomen van de cantorij. Zij vervulde deze taak met verve sinds de oprichting van de cantorij. Wel zal zij nog voorzitter van de gemeente blijven. In een interview in *de Omroeper* geeft ze de gemeente nog iets mee voor de toekomst: "Blijf jezelf. Hou de waarden die je hebt in ere. Ondanks ouderdom of het aantal mensen in de gemeente, blijven deze waarden net zo belangrijk. Je moet er in geen enkel opzicht op gaan bezuinigen." Aldus Agnes Bedeker.

CULEMBORG. Op de tweede vrijdag in december hing de lutherse gemeente Culemborg de vlag uit. Niet zomaar een vlag, maar een regenboogvlag. Het was paarse vrijdag. "De lutherse kerk kende het 'homohuwelijk' al

CULEMBORG

jaren voordat de burgerlijke overheid deze mogelijkheid schiep. In onze kerk is er dus een lange traditie dat mensen, wanneer ze een ander geen schade berokkenen met hun gedrag, volledig zichzelf mogen zijn én dat je je naaste net zo lief behoort te hebben als jezelf", aldus Marion van der Werf, voorzitter kerkenraad.

ALKMAAR. Het is goed te lezen dat luthers Alkmaar, ondanks de tegenslagen, toch blijft volhouden om gemeenschap te zijn. Het blijft een kleine maar fijne gemeente met veel enthousiaste mensen die het samen willen blijven doen en elkaar door dik en dun steunen. Ook andere gemeenten kampen met soortgelijke problemen. Laten we hopen dat er na

de regen weer zonneschijn zal komen. Inmiddels wordt aansluiting gezocht bij luthers Amsterdam; ik hoop dat daarmee de leuke samenwerking met Zaandam niet volledig is beëindigd.

GOUDA. De lutherse gemeente in Gouda is samengegaan met de Protestantse Gemeente Gouda. Zij is nu een bijzondere wijkgemeente met de naam St. Joostgemeente, genoemd naar het kerkgebouw de St. Joostkapel. In december was de kapel elke avond open. Ook de burgerlijke gemeente Gouda stelde de kapel een aantal middagen open waarbij een wens aan een kunstkerstboom kon worden opgehangen. Ruim 100 mensen bezochten de kapel: Doof je lontje, brand een kaarsje!

DEN HAAG

DEN HAAG. Wat een actieve gemeente is Den Haag en wat jammer dat ook daar corona keer op keer roet in het eten blijft gooien. Geen senioren-diensten bijvoorbeeld, maar gelukkig wel verder alles online en een aangepast kinderkerstfeest. Op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdagochtend kan een kaarsje worden gebrand en ook blijft het wekelijkse biechtspreekuur doorgaan. Fijn, een plek te hebben om je hart te luchten en een doorstart te maken.

AMERSFOORT. Naast de vieringen waarvoor men zich ook hier moet aanmelden, zijn er in het leuke en centraal gelegen lutherse kerkje van Amersfoort ook weer andere bijeenkomsten mogelijk, zoals *muziek na de markt* op zaterdag 19 februari. Alles natuurlijk volgens de dan geldende RIVM-richtlijnen.

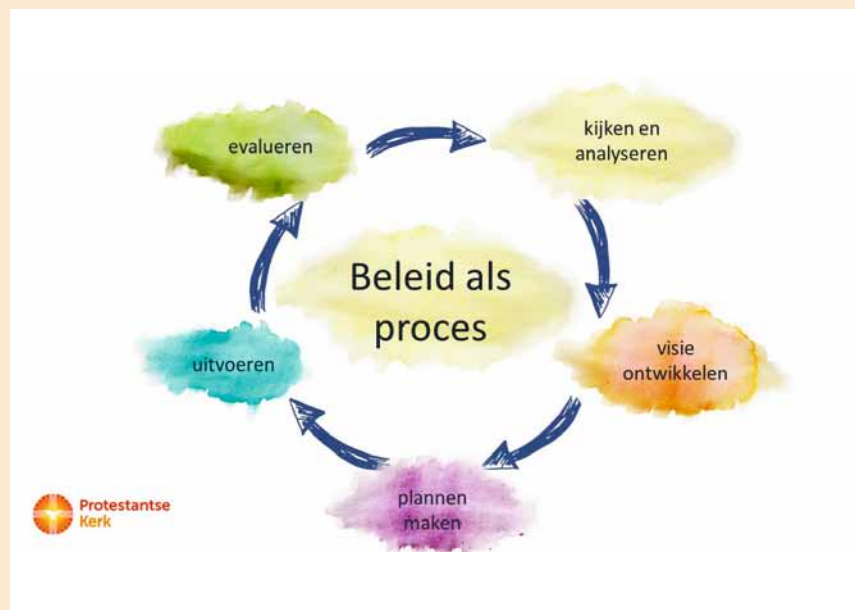
PEKELA. Stichting Luthers Erfgoed Pekela luidt de 'noodklok'. Na de verbouwing ontdekte men dat de toren ernstig verrot is. Om de toren te herstellen is veel geld nodig, waarover de stichting niet beschikt. Wilt u helpen? Stuur uw bijdrage naar NL48 SNSB 0705883329 t.n.v. Stichting Luthers Erfgoed Pekela onder vermelding van 'toren'. Alvast hartelijk bedankt voor uw gift.

HAARLEM. Ook luthers Haarlem zit niet stil. De verbouwing van het jeugdlokaal, dat sinds 1 januari *Ontmoeting* heet, nadert zijn einde en wordt op 6 maart geopend. Als de versoepelingen steeds meer toestaan weer bijeen te komen, zullen de verschillende kringen weer een mooie plek hebben. Toch zal het voor mij het jeugdlokaal blijven, maar dat is nostalgie.

VERBORGEN ZWANEN. Heeft u de Facebookpagina 'Verborgen Zwanen' al eens bezocht? Luther gebruikte de zwaan als symbool, naar een uitspraak van Johannes Hus. De zwaan werd zo hét symbool voor alle lutheranen in de wereld.

Verborgen Zwanen refereert aan verborgen historische verhalen over lutheranen in Nederland (met name Amsterdam) in de 19e eeuw. Focus is niet het luthers geloof, maar hoe lutheranen hun geloof beleefden. Hoe zij daar vorm aan gaven in hun dagelijks leven. In hun werk, hun verenigingen en in hun kunst. www.facebook.com/Verborgenzwanen

ZUID-NEDERLAND. De lutheranen in Zuid-Nederland (Limburg, Brabant en Nijmegen) storten zich met enige vertraging op het maken van een nieuw beleidsplan, een zware klus.

ZUID-NEDERLAND

OPROEP. Lieve lutheranen in den lande. Het is een grote eer deze rubriek te schrijven, maar ook arbeidsintensief. Ik ontvang (nog) niet alle gemeentebladen en nieuwsbrieven, en vaak zijn deze niet goed te vinden op de gemeentewebsite. U kunt mij hierbij helpen: graag ontvang ik rechtstreeks alle gemeentebladen en nieuwsbrieven digitaal. Waar dat al gebeurt: mijn dank. Zo niet: voeg mij dan graag toe aan uw verzendlijst. U kunt dit sturen naar akerboom_femke@hotmail.com.

Wartaal

Ben jij een lutheranist?

TEKST: RACHEL WARDENAAR

Geregeld kom ik met mensen over de kerk te spreken. Zodra zij weten dat ik theologie studeer, willen ze ook graag weten bij welke kerk ik hoor. Sommige mensen hebben nog nooit van de lutherse kerk gehoord. Andere hebben er weleens van gehoord, maar weten er dan niet veel van. Dan worden vaak vragen gesteld als: ben jij dan een lutheranist? Is het een beetje zoals gereformeerd? Maar ook krijg ik vaak al snel vragen als: hoe denken jullie over homoseksualiteit? Denken jullie dat er mensen naar de hel gaan? Al die vragen lijken op het eerste gezicht misschien ongeïnteresseerd of soms zelfs provocerend, maar voor mij zijn ze altijd de opening naar een gesprek over onze traditie. Welke vragen me ook gesteld worden, ik kan bijna altijd

vertellen wat het lutherse inhoudt, en wat het voor mij is om lutheraan te zijn. Er is echte interesse voor hoe ik mijn geloof en mijn kerk beleef, en ook voor de bij sommigen volstrekt onbekende lutherse traditie. En elk gesprek daarover is waardevol.

De reacties die ik krijg op mijn verhalen over de traditie waar ik bij hoor geven veel hoop. Hoop voor de toekomst. Hoop voor een bloeiend voortbestaan van onze traditie in welke vorm dan ook. Hoop voor een nieuwe generatie (lutheranisten). Alle mensen die mij een kans geven om te vertellen over het lutherse ben ik heel dankbaar! Ik zal de meeste van die gesprekken nooit vergeten. Dat we maar allemaal ons verhaal mogen blijven doorvertellen.

Symposium Thresholds & Tensions

Op 10 juni 2022 wordt een studiedag voor theologen en theologisch geïnteresseerden georganiseerd rond lutherse theologie 2.0 bij de PThU in Amsterdam. Dr. Boris Gunjevic (Cambridge) verkent in zijn lezing de grenzen van geijkte lutherse concepten en toetst deze op hun relevantie voor hedendaagse uitdagingen in kerk en samenleving. Podiumgesprek met co-referenten uit andere kerkelijke tradities, workshops in de middag en afsluiting met een borrel.

Deze dag staat onder leiding van dr. Andreas Wöhle, docent Lutherana aan de PThU, en kan apart worden gevolgd of als onderdeel van een nascholingspakket in het kader van de permanente educatie (PE) voor predikanten (2 ects bestaande uit het symposium plus 2 studiedagen 'Crash Course Lutheran Theology' op maandag en dinsdag 13 en 14 juni).

Vooraanmelding en informatie via a.wöhle@luthersamsterdam.nl.

Crash Course Lutheran Theology

Een Symposium over 'lutherse theologie 2.0' op zaterdag 10 juni (zie ander bericht op deze pagina) gevolgd door twee intensieve studiedagen aan de PThU op 13 en 14 juni, waarin onder leiding van dr. Boris Gunjevic (Cambridge) en dr. Andreas Wöhle (docent

Lutherana PThU) centrale concepten van lutherse theologie en spiritualiteit worden verkend en uitgediept. Voor predikanten en studenten die zich willen laten uitdagen om door te denken op klassieke patronen van lutherse theologie of intensief kennis willen maken met deze fascinerende traditie. Dit studiepakket (2 ects) kan

worden gevolgd als onderdeel van de permanente educatie (PE) voor predikanten. Indien overnachting in Amsterdam nodig is, kan hiervoor worden gezorgd.

Vooraanmelding en informatie via a.wöhle@luthersamsterdam.nl.

Uit de synode

De dagen worden langzaam langer, de afgelopen maanden met Advent en Kerst hebben onze harten verwarmd. Vandaag, een dag eind januari, is het grijs en koud buiten. We gaan echter naar het licht toe, het licht van de verrijzenis, van Pasen, lente en zomer. Hopelijk tevens verlichting van het leven, waarin we weer samen mogen zijn, bijeen, om te vieren en te zingen. Samen de toekomst in.

TEKST: MAARTEN VAN DER WOUDEN, VOORZITTER EVANGELISCH-LUTHERSE SYNODE

De toekomst in: kerkenradendag

Een langere paragraaf over de kerkenradendag ditmaal. Van groot belang. Voor u, als gemeente, voor de lutherse kerk in Nederland, en voor allen die hier warm voor lopen. De toekomst van onze kerk is het centrale thema, onder het motto: 'Strategische perspectieven lutherse gemeenten.'

In het maandelijks overleg van de synodale commissie zijn de gemeenten altijd een essentieel onderdeel van overleg. Er zijn vele gemeenten, wellicht ook de uwe, die zorgen hebben, grote zorgen soms. Zorgen over het invullen van de organisatie van de gemeente, menskracht, de financiën, het kerkgebouw, het invullen van een predikantsplaats, samengaan met een andere (protestantse) gemeente, enz. Deze geluiden zijn ons zeer bekend. Op de kerkenradendag willen we deze zaken met u bespreken, en met name welke opties er zijn, hoe u de toekomst ziet, welke mogelijkheden er zijn om ons allen goed te organiseren en van daaruit te werken aan een blijvende, levende en zichtbare lutherse kerk.

De geplande kerkenradendag op 5 februari moest, om inmiddels bekende (veiligheids)maatregelen, worden uitgesteld naar zaterdag 9 april. Een zeer belangrijke, essentiële bijeenkomst. Een bijeenkomst over de toekomst, ONZE toekomst, hoe we verder denken te gaan als lutherse gemeenschap in den lande.

De bijeenkomst is gepland in de kerk van de ELG Utrecht aan de Hamburgerstraat. Er is inmiddels een visienota verschenen onder de titel *Duurzaam Luthers Nederland, Voor de wind zeilen*. Deze nota is voor een deel geïnspireerd op het beleidsplan van de synode voor de huidige periode: *Wind in de zeilen*, en vormt de basis voor discussie op de kerkenradendag. Erik Fledderus, voor velen van u een bekende, zal de dag leiden als dagvoorzitter.

Daarom: wederom vanaf deze plek de oproep aan u allen: kom naar deze dag, praat mee, maak deel uit van de discussie, uw mening en visie zijn belangrijk!

De ochtend van de kerkenradendag wordt ingenomen door het bovenstaande. Na de lunch een tweetal onderwerpen, waarmee we u willen ondersteunen en ideeën op laten doen:

- 1) Een workshop 'Communicatie'. Concreet: hoe maak ik het beste kerkblad van het land, hoe bereik ik mijn leden en belangstellenden het best, welke mogelijkheden zijn hiervoor?
- 2) Een presentatie (en gesprek) over de afgelopen najaar in Denemarken gehouden conferentie 'dorpskerken'. Hier kunt u uw licht opsteken, hoe effectief kleine(re) geloofsgemeenschappen een bloeiend bestaan kunnen hebben.

Meld u aan voor de kerkenradendag, kom gerust met meer mensen uit uw gemeente en geef uw visie die mede bij kan dragen aan het verder ontwikkelen van de plannen voor onze (nabije) toekomst. We verwachten van onze gemeenten dat elk een afvaardiging zal sturen. De aanmelding graag bij de secretaris van de synode, Cathy van Beek, via luthersesyndesecretaris@protestantsekerk.nl.

Samenwerking met de dienstenorganisatie

De dienstenorganisatie (DO) van de Protestantse Kerk (in Utrecht) heeft zeer veel expertise in huis. Expertise die ons wordt aangereikt en waar we graag meer gebruik van willen (en kunnen) maken. Een aanzet is bijvoorbeeld al gemaakt door een werkgroep communicatie vanuit de synode, die een nieuw 'Communicatieplan' heeft ontwikkeld. Dit plan wordt nu voor een deel al geïmplementeerd samen met de DO: het maken en versturen van de nieuw opgezette nieuwsbrief, het verbeteren en beter zichtbaar maken van de webpagina van de lutherse synode, het meer up-to-date houden van de lutherse informatie. Neem vooral een kijkje op de website en deze pagina, te vinden onder protestantsekerk.nl/thema/lutherse-synode. Verdere gesprekken over ondersteuning door en samenwerking met de DO zijn gaande. We houden u op de hoogte.

Nieuwsbrief lutherse synode in 'nieuwe stijl'

TEKST: JOREN REICHEL

De digitale nieuwsbrief van de lutherse synode is vernieuwd. Dat valt op: een nieuw uiterlijk. De lutherse synode hecht grote waarde aan het contact met u en alle gemeenten en vierplekken in het land. Eerder werd deze nieuwsbrief vooral gestuurd naar kerkenraadsleden. Dat verandert nu. Wij vinden het belangrijk om vanuit de synode de hele lutherse gemeenschap te betrekken en informeren over actualiteiten. Interesse voor 'het lutherse'? Meld u aan voor de nieuwsbrief via de website van de Protestantse Kerk: [www.psk.nl](#). De synode roept iedereen op, en kerkenraden in het bijzonder: zeg dit voort!

U kunt zelf ook bijdragen. Heeft u nieuws uit een lokale gemeente of vierplek dat u wilt delen met de landelijke lutherse gemeenschap? Stuur uw bericht naar de redactie van *elkkwartaal*: redactie.elkkwartaal@gmail.com.

De weg die je goeddoet

Op 27 maart verschijnt de liedbundel *De weg die je goeddoet*; verzamelde liederen van Andries Govaart. De bundel bevat ca. 350 liederen voor liturgie en ritueel, geschreven in hedendaagse en Bijbels gekleurde taal. Muziek van 60 Nederlandse componisten, 25 buitenlandse componisten en klassieke hymnen. Een grote diversiteit aan muziek, van eenvoudig eenstemmig tot vierstemmig met instrumentale begeleiding.

De weg die je goeddoet. Uitgeverij Skandalon, ISBN 9789493220164. Gebonden uitvoering met leeslinten. Prijs € 37,50, introductieprijs tot 1 april € 32,50.

Samen op weg naar Pasen

Wie in de Veertigdagentijd bewust vanuit de Bijbel wil toeleven naar Pasen, kan inspiratie halen uit het dagboek *Samen op weg naar Pasen* van het Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap (NBG). Het boekje bevat een bijbellesplan over het thema 'bevrijding' en is gratis aan te vragen bij het NBG. Het boekje telt 64 pagina's en bevat voor elke dag een bijbeltekst, een mini-overdenking en een vraag om de bijbelpassage met je leven te verbinden. Voor meer informatie en het bestelformulier zie bijbelgenootschap.nl/40dagen.

Redactieadres voor post gewijzigd

Het adres van de redactie voor de postbezorging is gewijzigd. Het nieuwe adres is: Vijf molens 2, 4247 EA Kedichem. Het e-mailadres van de redactie is niet gewijzigd: redactie.elkkwartaal@gmail.com.

elkkwartaal

Niet of juist wel graag ontvangen?

Reageer altijd rechtstreeks naar de dienstenorganisatie Protestantse Kerk via abbonementen@protestantsekerk.nl of (030) 880 18 80. Informatie over uw (lutherse) inschrijving in het ledenregister: vraag als eerste uw kerkenraad!

